

TUFEYL b. AMR

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, II, 243, 448, 502; İbnü'l-Kelbî, *Kitâbü'l-Eşnâm* (nşr. Ahmed M. Ubeyd), Ebüzabî 1424/2003, s. 74; İbn Hişâm, *es-Siretü'n-nebî* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Beyrut, ts. (Dârü'l-fikr), I, 407-411; İbn Sa'd, *e't-Tabakât*, I, 353; II, 108, 157; IV, 237-240; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-kebir* (nşr. Hamdî Abdülmecîd es-Silefî), Beyrut, ts. (Dâru İhyâ'it-türâsî'l-Arabî), VIII, 325-327; Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 290-291; IV, 86; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, II, 230-235; İbn Asâkir, *Târihu Dimaşk* (Amrî), XXV, 8-20; XLVI, 105-108; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe*, III, 78-81; IV, 243; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela'*, I, 344-347; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türki), Cize 1417-18/1997, IV, 242-249; VII, 301-303; İbn Hacer, *el-İşâbe*, II, 225-226; Bedreddin el-Aynî, *'Umdetü'l-kârî*, Kahire, ts. (İdâretü't-tibâati'l-müniriyye), XIV, 207-208; XVIII, 34; İsmâil L. Çakan, "Amr b. Tufeyl", *DİA*, III, 93; Mustafa Fayda, "Devs (Benî Devs)", a.e., IX, 253.

ZEKERİYA GÜLER

TUFEYL el-GANEVİ

(طفيل الغنوي)

Ebû Kurrân Tufeyl
b. Avf b. Kâ'b b. Halef el-Ganevî
(ö. m. 610 [?])

Câhiliye devri şairi.

Kays Aylân kabilesinin küçük bir kolu olan Ganiçoğulları'na mensuptur. Bu kolun ilk yerleşim yeri Mekke yakınlarında iken sonraları Necid'e göç etmiş, bugünkü Hâil şehri yakınlarında Tay dağlarının güneydoğusunda yaşayan Ca'fer b. Kilâb oğullarına komşu olmuştur. Tufeyl'in kabilesi, savaşlarda elde ettiği ganimetin dörtte birini kendisinin savaşta gösterdiği yararlıklar sebebiyle, ayrıca Câhiliye döneminde şairlere ganimetten pay verilmesi geleneğine uyarak Tufeyl'e verir. Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, Tufeyl'in iyi bir savaşçı olduğunu ve kendi kabilesiyle Tay kabilesi arasında cereyan eden savaşta büyük yararlıklar gösterdiğini belirtmektedir (*el-Eğâni*, XV, 340).

Câhiliye döneminin güçlü şairlerinden kabul edilen Tufeyl, şiirlerini üzerinde uzun süre çalıştıktan sonra şiir tenkitçilerine sunduğundan "muhabbir" (süsleyen, güzelleştiren) ve şairler arasında en iyi at tasvirini yapanlardan biri olduğu için "Tufeylü'l-hayl" lakabıyla anılmıştır. Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, Ebû Duâd el-İyâdî'nin hayatını anlatırken (*a.g.e.*, XVI, 404-405) Asmaî'den naklen Tufeyl'in, Ebû Duâd ve Nâbiga el-Ca'dî'nin Câhiliye devrinde en iyi at tasvirini yapan şairler olduğunu ve kimse bunlara erişemediğini kaydeder. Nitekim İslâmî dönemde "Kitâbü'l-Hayl, Kitâbü Nese-

bi'l-hayl, Kitâbü Esmâi hayli'l-Arab" vb. adlarla telif edilen eserlerde Tufeyl'in şiirlerinden çokça örnek verildiği görülür. Asmaî, Tufeyl'in bazı şiirlerini İmruülkays'ın şiirlerinden üstün bulur (Abdülkâdir el-Bağdâdî, IX, 47); ayrıca Emevî Halifesi Muâviye b. Ebû Süfyân'ın, "Tufeyl'in şiiri Zührey'den önceki şairlerin şiirine benzer" dediğini nakleder (*Fuḥûletü's-su'arâ*, s. 10). İbn Kuteybe de Emevî halifelerinden Abdülmelik b. Mervân'ın ata binmeyi öğrenmek isteyenlerin Tufeyl'in şiirini rivayet etmesini tavsiye ettiğini belirtir (*eş-Şif'r ve's-su'arâ*, I, 364). Zührey b. Ebû Sülmâ, Evs b. Hacer'in yanı sıra Tufeyl'in de râvisiydi.

Yaklaşık 370 beyitten oluşan Tufeyl'in divanı birkaç uzun kaside ile on kıta ve müstakil beyitlerden meydana gelmektedir. Câhiliye dönemi savaşçı şairlerinin geleneğine uygun biçimde daha çok fahr şiirleri içeren divanda mersiye, medih ve gazel ikinci plandadır. At tasvirile ilgili şiirler beklediği kadar fazla değildir. Eksik olan divanı Sa'leb rivayet edip (İbnü'n-Nedîm, s. 76) İbnü's-Sikkît şerhetmişse de (Abdülkâdir el-Bağdâdî, IX, 45; X, 107) bunlar günümüze ulaşmamıştır. Abdülkâdir el-Bağdâdî, İbnü's-Sikkît'in şerhinden faydalanmıştır (*a.g.e.*, III, 642-643; IV, 236-237). F. Krenkow, Tufeyl'in İbnü's-Sikkît rivayeti ve şerhiyle intikal eden bir kasidesini divanının neşrinden çok önce İngilizce çevirisiyle birlikte yayımlamıştır (bk. bibl.). Divan ilk defa F. Krenkow tarafından British Museum'da bulunan (Or., nr. 6771, vr. 1^a-28^b) yazmaya dayanılarak Tırmîh b. Hakîm'in şiirleriyle birlikte *The Poems of Tufail b. 'Auf al-Ghanawi and e't-Tırmîh İbn Hakîm at-Tayyi* adıyla ve İngilizce tercümesiyle beraber neşredilmiş (London 1927), daha sonra Asmaî tarafından derlenip şerhedilen ve Ebû Hâtîm es-Sicistânî tarafından rivayet edilen divanı Muhammed Abdülkâdir Ahmed (*Tufeyl el-Ganevî: Hayâtühü ve şif'ruh*, Beyrut 1968) ve Hasan Fellahoğlu (*Divânü Tufeyl el-Ganevî: Şerhu'l-Aşma'i*, Beyrut 1998) yayımlamıştır. Tufeyl'in bazı şiirleri, el-Methafü'l-İrâkî'de nüshası bulunan (nr. 1469) derleyeni meçhul *Divânü's-su'arâ'i'l-Câhiliyyin* adlı eserde yer almaktadır; M. Abdülkâdir neşri de bu yazmaya dayanmaktadır. Hâtûn Abdülazîz el-Büreykân, *Şâ'iriyyetü't-Tufeyl el-Ganevî* adıyla yüksek lisans tezi hazırlamıştır (Câmiatü'l-Melik Suûd el-Âdâb el-Luğatü'l-Arabiyye, Riyad 1406).

BİBLİYOGRAFYA :

Asmaî, *Fuḥûletü's-su'arâ* (nşr. Ch. C. Torrey), Beyrut 1389/1971, s. 10; İbn Kuteybe, *eş-Şif'r*

ve's-su'arâ, Beyrut 1964, I, 364-365; Süfi, *Edebü'l-küttâb*, s. 105; Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, *el-Eğâni* (nşr. Yûsuf Ali et-Tavil), Beyrut 1407/1986, XV, 337-343; XVI, 404-405; Âmidî, *el-Mü'telif*, s. 147; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 76; Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Hiżânetü'l-edeb*, III, 642-643; IV, 236-237; IX, 45-47; X, 107; Blachère, *Târihu'l-edeb*, s. 296; C. Zeydân, *Âdâb* (Dayf), I, 174-175; Ömer Ferruh, *Târihu'l-edeb*, I, 175-178; Sezgin, *GAS* (Ar.), II/2, s. 179-181; F. Krenkow, "Tufail al-Ghanawî: A Poem from the Asma'iyât in the Recension and with the Comments of Ibn as-Sikkît", *JRAS* (1907), s. 815-877; P. Schwartz, "Tufail al-Ghanawî", *OLZ*, XXXII (1929), s. 369-374; Halil Merdem Bek, "Tufeyl el-Ganevî", *MMAdm.*, XVI (1941), s. 46-48; J. E. Montgomery, "Tufayl b. 'Awf", *EP* (İng.), X, 586; a.mif., "Tufayl ibn 'Awf al-Ghanawî", *Encyclopedia of Arabic Literature* (ed. J. S. Meisami – P. Starkey), London 1998, II, 783; Ali Ebû Zeyd, "Tufeyl el-Ganevî", *el-Mevsû'atü'l-Arabiyye*, Dimaşk 2005, XII, 584.

KENAN DEMİRAYAK

TUFİ

(الطوفي)

Ebû'r-Rebî' Necmüddîn Süleymân
b. Abdilkavî b. Abdilkerîm
b. Saîd et-Tufî el-Hanbelî
(ö. 716/1316)

Kelâm âlimi,
Hanbelî fakihî ve müfessir.

670 (1271) yılı civarında Bağdat'ın Sarsar kasabasının Tûfâ köyünde doğdu. İlk eğitimini köyünde aldıktan sonra Sarsar'a yerleşti. 691'de (1292) Bağdat'a geçerek Müstansiriyye Medresesi'nde Ebû Abdülâh Muhammed b. Hüseyin el-Mevsilî ve Ebû Bekir el-Kalânîsi gibi âlimlerden ders aldı. 704'te (1304) Dimaşk'a gitti, ismini övgüyle andığı ve hakkında şiirler yazdığı İbn Teymiyye'nin derslerine katıldı. Ayrıca Yûsuf b. Abdurrahman el-Mizzî, Dimaşk'taki Hanbelî Kadısı Takıyyüddin Süleyman b. Hamza el-Makdisî ve diğer bazı âlimlerden hadis dersleri gördü. Ertesi yıl Kahire'ye geçip Mansûriyye ve Nâsiriyye medreselerinde müid sıfatıyla ders verdi, ayrıca kendisi çeşitli hocalardan ders aldı. 711'de (1311) hocası Hanbelî Kâdilkudâtî Mes'ûd b. Ahmed el-Hârisî ile aralarında çıkan anlaşmazlık sonucunda Şîlik'le itham edildi, görevinden alınarak önce hapse atıldı, ardından Güney Mısır'daki Kûs şehrine sürüldü. Hayatının en verimli dönemlerinden birini geçirdiği Kûs'tan 714 yılı sonlarında (Mart 1315) hacca gitti; bir yıl kadar Mekke ve Medine'de kaldı. Ertesi yıl ikinci haccını yaparak Filistin'e döndü ve henüz genç denilebilecek bir yaşta 716 yılının Receb ayında (Eylül-Ekim 1316) el-